

4. Ілляшенко С. М. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія / С. М. Ілляшенко. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2010. – 623 с.
5. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посібн. / За ред. П. П. Микитка. – Тернопіль : ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.
6. Перерва П. Г. Моніторинг інноваційної діяльності: інтерпретація / П. Г. Перерва, І. В. Гладенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2010. – №2. – С. 108–116.
7. Федорченко А. В. Сучасні концепції маркетингового управління розвитком підприємств / А. В. Федорченко, О. О. Таран // Зб. наук. пр. «Формування ринкової економіки» / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. О. О. Беляєв. – 2013. – Вип. 30. – С. 372–381.
8. Чухрай Н. І. Маркетинг інновацій : підручн. / Н. І. Чухрай. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 256 с.

УДК 336.13

Писаренко Т. М., к.е.н., доцент,

Сидорчук В. М.

Луцький національний технічний університет

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто підходи до організації державного фінансування освіти в Україні та в інших країнах. Вказані джерела фінансування різних рівнів освіти в Україні. Наведено результати аналізу витатків на освіту в Україні.

Ключові слова: освіта, бюджетні установи, фінансові ресурси, витатки на освіту, бюджет, державний та місцевий бюджети.

Pysarenko T., Sydorchuk V.

GENERAL CHARACTERISTICS OF PUBLIC FINANCING OF THE EDUCATIONAL SCIENCE IN UKRAINE

This article describes approaches to the organization of state financing of education in developed countries and Ukraine. Qualitative education of the younger generation provides the future of the state. Therefore, rational educational public policy is very important. Today the system of domestic education still significantly lags behind world standards and requirements. A significant problem is the low effectiveness of its public funding mechanism. The sources of financing of education

Писаренко Т. М., Сидорчук В. М.

according to its level are presented. The expenditures on education in Ukraine and their relation to GDP are described.

Keywords: education, budgetary institutions, financial resources, education expenditure res, budget, state and local budgets.

Писаренко Т. М., Сьдорчук В. М.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ СФЕРЫ ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены подходы к организации государственного финансирования образования в Украине и в других странах. Указаны источники финансирования разных уровней образования в Украине. Приведены результаты анализа расходов на образование в Украине.

Ключевые слова: образование, учреждения, финансовые ресурсы, расходы на образование, бюджет, государственный и местный бюджеты.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Згідно із Законом України «Про освіту», освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного та культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства та держави [1]. Ця сфера займається формуванням знань, підготовкою майбутніх фахівців своєї справи. Саме якісна освіта молодого покоління забезпечує майбутнє держави. Тому дуже важливою є раціональна освітня державна політика. Однак сьогодні система вітчизняної освіти все ще суттєво відстає від світових стандартів та вимог. Найбільш актуальною проблемою є мала ефективність механізму її державного фінансування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми нових підходів до напрямків фінансування освіти досліджувались такими вітчизняними вченими як: Т. Боголіб, І. Каленюк, В. Куценко, Н. Фещенко, О. Єгоров, О. Кратт, А. Мороз, І. Мельнічук, К. Семенюк, О. Хміль, В. Шевченко та інші. Серед зарубіжних вчених-науковців можна виділити: В. Ганжела, Г. Груздев, Т. Клячко, Н. Кузьміна, Е. Тоффлер, Тойнбі Арнольд, Е. Діннсон, К. Нордентрем, В.О. Горєв, Ю. Кудрявчев, О. Замулін, Б. Капустін. Проте дане питання потребує подальших досліджень.

Цілі статті: висвітлення проблем державного фінансування освіти і проведення аналізу динаміки коштів на освіту в Україні та інших країнах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогодні вища освіта є не лише джерелом задоволення духовних, культурних, інформаційних потреб людини, а й засобом зростання доходів. У процесі навчання здобувається освітній капітал, що уособлює сукупність теоретичних знань, умінь, виробничого досвіду та особистісних характеристик людини. Це все приносить людині дохід для задоволення своїх потреб. Тож чим вище цінність освітнього капіталу, тим більше економічний вигравш суспільства. За оцінками експертів (Є. С.Гвоздева, Г. Д. Штерцер), зростання людського капіталу на 1% приводить до прискорення темпів зростання ВВП у розрахунку на одну людину на 1–3%, а збільшення навчання робочої сили на один рік дає додаткове зростання ВВП на 3% [2].

В розвинених країнах лідирує ідея вищої освіти як суспільного блага та її державного фінансування. Багато науковців стверджують, що зі зростанням рівня освіти приватний ефект навчання стає більш значущим, а вища освіта взагалі набуває ознак приватного блага і потребує приватних інвестицій. Отже, і витрати на освіту мають складатися із державних та приватних.

У світовій практиці сформувалися кілька підходів до організації державного фінансування вищої освіти: фінансування за видатками; фінансування за результатами; договірне фінансування [3, с. 235–237; 4, с. 64–65; 5, с. 2–3].

Фінансування за видатками (Канада, Велика Британія, Франція, Японія, Швеція, Норвегія, Китай, Нігерія) передбачає, що бюджетні кошти надходять прямо до ВНЗ, а їх використання чітко контролюється державою. Ступінь автономії, а отже, і відповідальності ВНЗ за надання якісних освітніх послуг низький. Бюджетування ВНЗ здійснюється з використанням трьох механізмів: лінійний бюджет – кошторис розподіляється за типами витрат (зарплата, обладнання, обслуговування студентів); програмний бюджет – розподіл коштів за центрами вартості (окремими факультетами або, в деяких випадках, навіть окремими викладачами, які відповідають за програму); кошторис за видами діяль-

ності – з виокремленням витрат на навчання та на дослідницьку роботу.

Фінансування за результатами (Данія, Фінляндія, Ізраїль, Нідерланди, США та інші країни) означає, що виділення державних коштів залежить від результатів навчальної та науково-дослідної діяльності ВНЗ – безпосередніх (якості та обсягу наданих освітніх послуг) і кінцевих (соціально-економічного ефекту від здобуття освіти: кар’єрного зростання випускників ВНЗ, їхніх доходів, задоволеності роботодавців якістю підготовки випускників тощо). ВНЗ має більше повноважень у фінансовому та адміністративному управлінні, але галузеве міністерство здійснює постійний моніторинг якості освіти.

Договірне фінансування освіти (Бразилія, Аргентина, Індія, Греція, Італія) має за основу результати переговорів представників ВНЗ та освітнього міністерства або фінансових установ. Формування бюджету ВНЗ може відбуватися: а) шляхом збільшення коштів порівняно з попереднім періодом відповідно до планів розвитку освітнього закладу; б) з використанням угод «ad hoc», зважаючи на політичну вагу в суспільстві представників даного навчального закладу; в) методом встановлення урядом для кожного конкретного ВНЗ фіксованого проценту від національного доходу. Договірне фінансування вищої освіти фахівці не вважають ефективним через високу економічну невизначеність та залежність від зовнішніх впливів.

В Україні фінансування освіти залежно від рівня має певні джерела фінансування (табл. 1).

Таблиця 1

Джерела фінансування освіти в Україні [6]

Рівень освіти	Джерела фінансування навчальних закладів
1	2
Дошкільна освіта	- кошти засновника (власника); - кошти відповідних бюджетів (для державних і комунальних дошкільних навчальних закладів); - кошти батьків або осіб, які їх замінюють; - добровільні пожертвування та цільові внески фізичних і юридичних осіб; - інші кошти, не заборонені законодавством України

продовж. табл. 1

1	2
Загальна середня освіта	- кошти відповідних бюджетів; - добровільні грошові внески, одержані від підприємств, установ, організацій та окремих громадян; - гуманітарна допомога
Позашкільна освіта	- кошти відповідних бюджетів (для державних і комунальних позашкільних навчальних закладів); - кошти засновників (власників) (для приватних позашкільних навчальних закладів); - кошти, одержані за надання додаткових освітніх послуг, роботи, виконані позашкільним навчальним закладом на замовлення підприємств, установ, організацій та громадян, доходи від реалізації власної продукції, від надання в оренду приміщень, обладнання; - гуманітарна допомога; - дотації з місцевих бюджетів; - добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій та громадян
Професійно-технічна освіта	- кошти державного бюджету (для державних професійно-технічних навчальних закладів); - кошти засновників (для установ професійно-технічної освіти та професійно-технічних навчальних закладів); - кошти, одержані за професійну підготовку понад державне замовлення, курсову підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників відповідно до укладених договорів з юридичними та фізичними особами, а також надання додаткових платних освітніх послуг
Вища освіта	- кошти відповідних бюджетів (для вищих навчальних закладів, які перебувають у власності державній, АР Крим, комунальній); - кошти додаткових джерел фінансування, не заборонені законодавством

Якщо говорити про видатки на освіту в Україні в розрізі бюджетів країни, то їх можна представити у формі діаграми (рис. 1).

З рисунку можемо спостерігати, що розмір видатків на освіту з кожним роком зростає. Так у 2018 році видатки на освіту зросли на 39649 млн. грн. (18%) порівняно з попереднім періодом.

Якщо говорити про рівень ВВП в Україні, то видатки на освіту також можемо порівняти відповідно до його рівня (рис. 2).

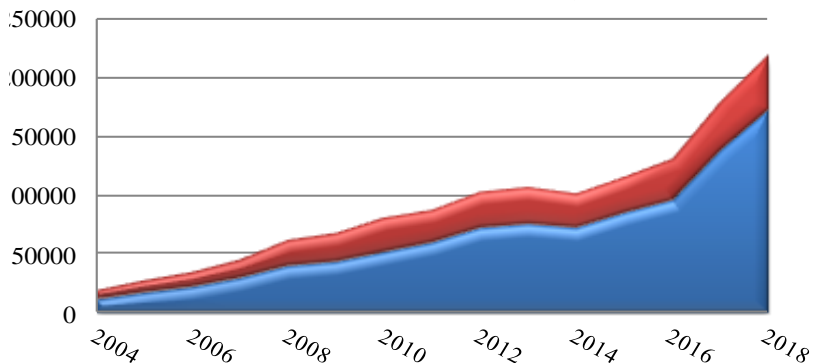

Рис. 1. Видатки України на освіту [7]

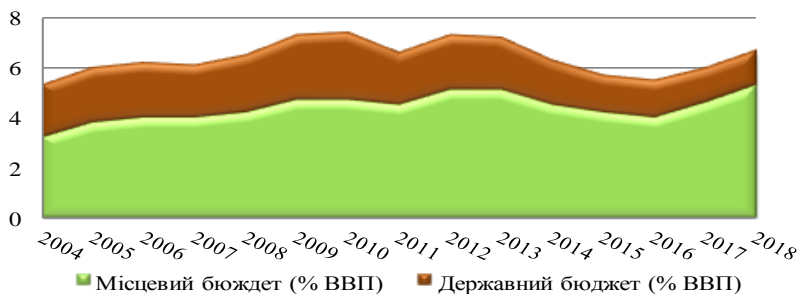

Рис. 2. Видатки на освіту в % до ВВП [7]

Рівень бюджетних видатків на освіту по відношенню до ВВП за останні роки зріс близько на 1,3% ВВП. Проте дані показники є досить нерівномірними за останні 15 років.

Незважаючи на все, згідно закону держава має забезпечувати асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 відсотків валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством [1]. Тож рівень фінансування освіти в Україні є досі не таким як законодавчо затверджено.

Світовий банк опублікував дані, згідно з якими витрати на освіту в Україні одні з найвищих у світі [8]. Проблема в тому, що кошти використовуються неефективно. На рис. 3 представлено зв'язок державних на приватних видатків на заклади освіти в Україні та у розвинутих країнах світу.

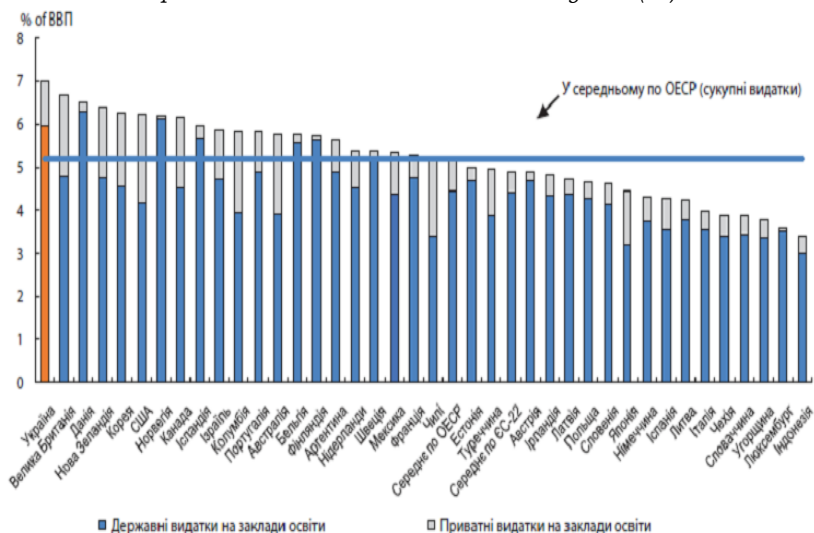

Рис. 3. Видатки на заклади освіти в Україні та світі [8]

Говорячи про недоліки в механізмі фінансування освіти, значні вади має і сама система державного фінансування, сформована ще в 1920-ті роки як кошторисна. Виділяючи кошти на освіту в Україні, вона не купує освітні послуги, а забезпечує діяльність свого підрозділу. Тож кошти виділяються відповідно до кількісних нормативних показників установи і не пов'язані з якісною стороною навчального процесу. При цьому статус бюджетної установи обмежує діяльність навчального закладу і у використанні позабюджетних фінансових ресурсів: необхідне затвердження вищестоящого органу влади фінансових планів. Багато фахівців пропонують перейти від витратного механізму асигнування коштів на цільовий, який урахував би характер контрактних навчальних програм та досліджень.

Дедалі більше державні вищі навчальні заклади надають платні послуги освіти задля свого нормального функціонування. Це також надає закладу певної автономності та створює конкуренцію на ринку освіти. Характеризуючи рівень оплати за навчання, можна стверджувати, що дешевше ніж в Україні вищу освіту можна здобути в Німеччині, Франції, Чехії, Швеції. Також відсутніми є і надання грантів на освіту, освітніх позик тощо.

Цікавою є думка, що частину витрат на вищу освіту могли б узяти на себе інші підприємства, організації, 70% яких використовують підготовлені за державні кошти кадри. Проте такі роботодавці не готові покривати витрати держави без гарантії високої якості підготовки та направлення студентів після закінчення ВНЗ на роботу до їх підприємств. Можна запропонувати: звільнити підприємства від нарахування внесків на обов'язкове державне соціальне страхування на заробітну плату працівників, які є випускниками вищих навчальних закладів, які працюють за фахом, протягом перших трьох років їхньої праці; пільгове оподаткування таких підприємств, які надають бази для проходження практик студентів вищих навчальних закладів.

Висновки. Розвиток освіти в Україні потребує вдосконалення системи державного фінансування, рухаючись у напрямку більшої самостійності навчальних закладів. Крім того, існує необхідність пошуку інвесторів, які були б зацікавлені у якісно підготовлених фахівцях своєї справи.

1. Закон України «Про освіту», прийнятий Верховною радою України №2145-VIII від 05.09.2017 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел / Л. С. Шевченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/Sasha/Desktop/tipp_2013_2_44.pdf
3. Кузьмина Н. Г. Зарубежный опыт финансирования образования в условиях возрастания автономии вузов / Н. Г. Кузьмина // Вестник Волгоград. гос. ун-та. – Серия 3: Экономика, экология. – 2008. – № 2 (13). – С. 233–237.
4. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період : монографія. – К. : Міленіум, 2006. – 506 с.
5. Использование показателей результатов при финансировании вузов: зарубежный опыт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mirkin.ruf_docs/budgetfin/pokazateli_opit.pdf
6. Бюджетна система // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidruchniki.com/1299101046088/ekonomika/vidatki_osvitu.
7. Ціна держави. Видатки // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://cost.ua/budget/expenditure/>
8. Світовий банк: видатки України на освіту – одні з найвищих у світі, але вони не ефективні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finbalance.com.ua/news/Svitoviy-bank-vidatki-Ukrani-na-osvitu---odni-z-nayvishchikh-u-sviti-ale-voni-ne-efektivni>